

Matrieland, 1 April 1971.

Ons Eer hul Nagedagtenis

191. A. 1 (39)

Prof. F. D. Du T. Van Zijl

DEUR PROF. H. B. THOM

voorheen Rektor van die Universiteit van Stellenbosch, en tans Voorsitter van die Nasionale Onderwysraad

Prof. Francie van Zijl het ons ontval. Dit was 'n harde tyding wat ons 26 Januarie 1971 bereik het.

By die heengaan van 'n bekende man en geliefde vriend voel 'n mens die behoefte om eers kortliks die hoofpunte van sy lewe in herinnering te roep.

Prof Van Zijl is gebore op 20 Februarie 1902, op die bekende familieplaas Van Zijlsdamme in die distrik Ladismith in Kaapland. Sy skooljare het hy hier op die plaas en op die dorp Montagu deurgebring. Daarna studeer hy in die Geneeskunde aan die Universiteit van Kaapstad, waar hy sy M.B., Ch.B. in 1925 verwerf. Nagraadse studie het hy in Skotland en Engeland, en ook op die Vasteland in Praag en Weenen, voortgesit. Die F.R.C.S. het hy in 1931 behaal, en die Ch.M. in 1933. Hy was die eerste om laasgenoemde gevorderde graad aan 'n universiteit in Suid-Afrika te behaal, t.w. die Universiteit van Kaapstad; en hy het dit met onderskeiding verwerf. In sy studie, sy praktiese werk en veral in sy spesialisasie het hy hom deurgaans 'n nougesette, toegewyde werker en briljante gees getoon.

Hy het ses jaar lank as algemene praktisyn gestaan op Vredenburg en Malmesbury, en later, na voltooiing van sy spesialisasie, het hy hom in 1935 as spesialis-chirurg in Kaapstad gevestig. Terselfdertyd het hy dosent in Ortopedie aan die Universiteit van Kaapstad geword, en 'n bietjie later senior dosent in Chirurgie aan dieselfde universiteit. Ongeveer tien jaar lank was hy interne eksaminator in Chirurgie aan die Universiteit van Kaapstad, en eksterne eksaminator in dieselfde vak aan die Universiteit van Pretoria. Verskeie professionele aanstellings het hy gehad, o.a. chirurg

by die Groote Schuur-hospitaal, by die Somerset-hospitaal en by die Conradie-hospitaal.

Sy amptelike verbondenheid met die Universiteit van Stellenbosch het op 20 Augustus 1951 begin, toe hy deur die Konvokasie gekies is as lid van die Raad van die Universiteit.

Maar ondertussen het hy reeds heelwat belangstelling in Stellenbosch getoon; immers, die Universiteit het sy raad en hulp gesoek, want voorbereidende stappe in verband met die stigting van 'n Fakulteit van Geneeskunde moes gedoen word. Dit was 'n uitgerekte, verbete stryd wat in hierdie verband gevolg het. Ek was self in hoë mate hiermee gemoeid, en niemand weet beter as ek nie hoe prof. Van Zijl hom met onblusbare

Prof. F. D. du T. van Zijl

ywer en geeskrag in hierdie stryd gewerp het. Niks kon hom keer nie; ons weet vandag dat hy groter eise aan homself gestel het as wat die menslike liggaam met welslae kan verduur.

Verskeie mense het 'n vername aandeel aan die stigting van die Stellenbosse Fakulteit van Geneeskunde gehad, maar niemand het 'n groter aandeel gehad as Francie van Zijl nie. Toe ek in 1955 van die Eerste Minister, adv. J. G. Strydom, en van die Minister van Onderwys, Kuns en Wetenskap, mnr. J. H. Viljoen, vir Stellenbosch verlof gekry het om met die stigting van sy Fakulteit van Geneeskunde voort te gaan, was dit in hoë mate die kroon op die weloorwoë arbeid van wyle prof. Van Zijl. Daarom was dit vir my 'n bron van louter vreugde toe hy hom bereid verklaar het om die eerste professor van Chirurgie, en tegelyk die eerste dekaan van die Fakulteit, te word. Toe hy op 1 Julie 1956 sy werk in hierdie hoedanigheid aanvaar, het ons hom met groot geesdrif verwelkom, en in ons harte gerus gevoel omdat ons geweet het dat, ondanks al die groot vraagstukke wat nog opgelos moes word, die sleuteldepartement Chirurgie en die Fakulteit as geheel in die beste hande was.

Dit is bekend dat hy nie maklik besluit het om hierdie aanstellinge aan die Universiteit te aanvaar nie. Dit sou nl. beteken dat hy 'n groot deel van sy private praktyk moes prysgee, en vir hom, wat deur-en-deur geneesheer was, het dit baie kwellend veroorsaak. Maar na rype beraad het hy besluit om te aanvaar; en toe die besluit geneem was, was dit vir hom finaal. Hy het sy Fakulteit uit 'n klein begin opgebou; hy het dit skitterend georganiseer en gelei; hy het hom 'n meester getoon in sy vermoë om mense te hanteer, senior geneeshere in die Fakulteit en onrype jong studente wat maar pas met hulle geneeskundige studie begin het. Toe hy, by bereiking van die leeftydsgrens, sy pligte as professor in Chirurgie aan die einde van 1967 moes neerlê, het die Raad en die Senaat gevoel dat die Universiteit nie sonder sy dienste kon klaarkom nie, en is hy gevra om as voltydse Dekaan aan te bly. Dit het hy gedoen. In die tuig het hy drie jaar later gesterf, ywerig werksaam tot die graf toe.

Ons dink aan ons ontslape vriend eers en veral as groot geneesheer – hoe treffend het dr. J. D. Vorster dit nie in sy lykrede gestel nie. Maar ons dink aan hom ook as groot Afrikaner. Hy het hom van vroeg af 'n onverskrokke kultuurvegter vir sy volk getoon. Daar was ook diegene wat hom gekritiseer het, en soms kwaai ook, maar dit was gewoonlik mense wat nie van die selfde staal was nie. Mense wat klein van gees is, vind dit immers maar moeilik om die ruimte van die ware groot gees te akkommodeer.

Prof. Van Zijl het hom veral om één groot rede vir Stellenbosch geïnteresseer, en hy het hom veral om één groot rede voortdurend ingespan om sy Fakulteit te dien: hy wou iets vir die Afrikaner doen. Op die gebied van die Geneeskunde het die Afrikaner 'n agterstand gehad. Daardie agterstand moes ingehaal word. Stellenbosch het hom die geleentheid gegee om hiertoe mee te help. Hierdie geleentheid het hy met albei hande aangegryp, en tot sy laaste kragte toe het hy onverbiddelik hieraan voortgewerk. En tog, ofskoon in die diens van sy volk, en onkreukbare Afrikaner, was hy nooit onbeleaf of onbillik teenoor anderstaliges nie. Inteendeel, hy was steeds onberispelik beleaf en korrek. Daarom het hy by almal, ook by anderstaliges, groot respek afgedwing. Op die end is dit die kwaliteit van die gees wat deurslag gee. Prof. Van Zijl het daardie kwaliteit gehad. Met sy heengaan het die Afrikanervolk een van sy grootste seuns verloor.

In prof. Van Zijl se optrede, sy beskouinge, sy lewe soos ek dit gesien het, was daar vir my veral één groot, oorheersende verskynsel wat my dikwels opgeval en tot ernstige nadenke gebring het. Ek kan dit nie maklik onder woorde bring nie, maar wil tog 'n aanduiding daarvan gee.

Soos reeds uit die voorgaande geblyk het, en soos iedereen wat hom geken het, kan getuig, was hy 'n onstuitbare harde werker. Hy het homself bepaal tot dié dinge waarin hy geglo het, en dan het hy hom tot die volle grense van sy liggaamlike en geestelike kragte daaraan gewy; soms het hy selfs nie ontsien om hierdie grense te oorskry nie. Groot erns het sy woorde en dade gekenmerk, en 'n mens het die gevoel gekry dat hy werklik meedoënloos was in die eise wat hy aan homself gestel het. Hierdie gees het die hele plek en omgewing deurdring waar hy gewerk het.

Wat hy van homself geëis het, het hy ook van diegene geëis vir wie hy verantwoordelikheid gedra het. Lede van die hospitaalpersoneel en lede van die universiteitspersoneel, wat in sy departement gewerk het, studente wat onder hom gestudeer het, en persone wat in die een of ander van sy buite-onderneminge werksaam was, het geweet dat hy hoë eise aan hulle stel. Hulle het geweet dat hy ongekwalifiseerde toewyding en pligsgetrouheid verwag. Mense het hom as 'n strenge, veeleisende hoof geken. Hy was gereserveerd, soms het hy selfs stug voorgekom. Mense het vir hom groot respek gehad, dikwels vrees, die soort van respek en vrees wat ontstaan vir die man wat strenge, onpartydige dissipline handhaaf.

Daarteenoor het ons egter 'n mens met 'n gans ander beeld. Ek kan my nie bra 'n man voorstel wat 'n meer begrypende, simpatieke gees gehad het as prof. Van

Zijl nie. 'n Bejaarde wat ernstig siek in die hospitaal lê, 'n jong man wat 'n gevaarlike operasie moet ondergaan, of 'n jong dogter wat in die fleur van haar lewe deur 'n gevreesde siekte neergevel word, almal het in sy welgekose, kalme woorde en in sy opregte, tere meegevoel nuwe krag en nuwe moed gevind.

'n Mens mag miskien sê dat dit sy beroep was, dat hy geneesheer was, en dat hy, om suksesvolle geneesheer te wees, oor hierdie gawe moes beskik. Dit sou beteken dat hy dit min of meer bewustelik aangeleer het. Niks is verder van die waarheid nie. Want hierdie uitnemende karaktertrek het hy nie net in sy beroep as geneesheer geopenbaar nie. 'n Student wat in sy studie swaargekry het, het in hom 'n vaderlike raadsman gevind; 'n man wat in die skuld geraak het en diep bekommerd was, kon met openhartigheid met hom gaan gesels; en 'n onbemiddelde man wat grond in Rhodesië wou verkry om 'n nuwe begin te maak, en wat geweet het dat prof. Van Zijl die moontlikhede van die betrokke omgewing ken, het geredelik objektiewe, weloorwoë advies van hom gekry. As iemand in die nood was, wie hy ook al mag gewees het, hy kon met vrymoedigheid na prof. Van Zijl gaan wat begryp het, wat saamgevoel het en wat bereid was om raad te gee en te help.

Aan die een kant die veeleisende, die onverbidde-like; aan die ander kant die begrypende, die hulpvaardige – vanwaar hierdie teenspraak, of ten minste oënskynlike teenspraak? Die antwoord is dat prof. Van Zijl fundamenteel 'n goeie mens was: diep in sy hart het hy opregte liefde vir sy medemens gehad, en het hy hom die lot van sy lydende medemens terdeë aangetrok. Maar dit neem nie weg nie dat hy die man van plig en orde was, die man wat luiheid en benepenheid, grootdoenerigheid en huigelary ten éne male nie geduld het nie. Hy was saggeaard, begrypend en simpatiek, maar net vir dié een wat werklik in die nood verkeer het, nie vir diegene wat met 'n slag om die arm gekom het en hulle voorgedoen het vir wat hulle nie was nie.

In werklikheid was daar geen paradoks nie. Hy was nie 'n man van teenstrydige stukke en brokke nie; hy was 'n man uit één stuk. Was daar verskillende sye aan sy lewe, dan was dit nie uitvloeiels van teenstrydige geestelike bestanddele nie, maar fasette van dieselfde gees, 'n gees wat verskillende fasette vertoon het juis omdat dit 'n harmoniese, gesonde gees was.

Ons harte gaan uit na mev. Issie van Zijl, sy troue lewensmaat, sy lojale bondgenoot in voor- en teëspoed; ons weet wat sy oor baie jare vir hom beteken het. Ons betuig meegevoel ook met adv. Johannes

van Zijl, enigste kind, vir wie die heengaan van sy vader 'n onherstelbare leemte laat.

Ons treur oor prof. Francie van Zijl. Dit was goed om oor baie jare met so 'n man saam te werk: onvermoeide werker, onvervalste Afrikaner, lojale vriend, begrypende raadsman. Die herinnering sal ons bybly; dit sal besieling gee vir diegene wat sy taak moet voortsit, en vreugde vir almal wat hom geken het.